

REGERINGSKANSLIET

Remiss

2013-12-06

Dnr 2013/6517/GV

Utbildningsdepartementet

STOCKHOLMS STAD Kommunstyrelsen Registraturet	
Ink.	2013 -12- 12
Dnr:	001-1850/2013
Till:	RII

**Betänkandet Svenska för invandrare – valfrihet, flexibilitet och
individ Anpassning (SOU 2013:76)**

Härmed remitteras Sfi-utredningens betänkande (SOU 2013:76).

Remissinstanser:

1. Riksdagens ombudsmän
2. Riksrevisionen
3. Kammarrätten i Sundsvall
4. Förvaltningsrätten i Härnösand
5. Kriminalvården
6. Migrationsverket
7. Datainspektionen
8. Försäkringskassan
9. Socialstyrelsen
10. Myndigheten för handikappolitisk samordning
11. Länsstyrelsen i Gävleborg
12. Länsstyrelsen i Skåne län
13. Länsstyrelsen i Stockholms län
14. Länsstyrelsen i Värmland
15. Länsstyrelsen i Västerbottens län
16. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
17. Statskontoret
18. Ekonomistyrningsverket
19. Kronofogdemyndigheten
20. Statistiska Centralbyrån
21. Statens skolverk
22. Statens skolinspektion
23. Specialpedagogiska skolmyndigheten
24. Skolväsendets överklagandenämnd
25. Ungdomsstyrelsen
26. Universitetskanslersämbetet

27. Universitets- och högskolerådet
28. Uppsala universitet, Nationalekonomiska institutionen
29. Göteborgs universitet, Institutet för svenska som andraspråk
30. Stockholms universitet, Nationellt centrum för svenska som andraspråk
31. Stockholms universitet, Institutet för social forskning (SOFI)
32. Stockholms universitet, Linnécentrum för integrationsstudier
33. Stockholms universitet, Nationalekonomiska institutionen
34. Linnéuniversitetet, Institutionen för nationalekonomi och statistik
35. Stiftelsen Högskolan i Jönköping
36. Centrala studiestödsnämnden
37. Överklagandenämnden för studiestöd
38. Regelrådet (N 2008:05)
39. Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige (Svenska ESF-rådet)
40. Arbetsförmedlingen
41. Diskrimineringsombudsmannen
42. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)
43. Bjuvs kommun
44. Botkyrka kommun
45. Dorotea kommun
46. Falköpings kommun
47. Gävle kommun
48. Göteborgs kommun
49. Hallsbergs kommun
50. Hallstahammars kommun
51. Haparanda kommun
52. Helsingborgs kommun
53. Herrljunga kommun
54. Höganäs kommun
55. Kungsbacka kommun
56. Lycksele kommun
57. Malmö kommun
58. Marks kommun
59. Mora kommun
60. Nacka kommun
61. Norrtälje kommun
62. Nynäshamns kommun
63. Sorsele kommun
64. Stockholms kommun
65. Södertälje kommun
66. Tomelilla kommun
67. Täby kommun
68. Umeå kommun

69. Ystads kommun
70. Årjängs kommun
71. Åtvidabergs kommun
72. Östhammars kommun
73. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)
74. Kommunförbundet Norrbotten
75. Regionförbundet i Uppsala län
76. Folkbildningsförbundet
77. Folkbildningsrådet
78. Arbetarnas Bildningsförbund, ABF Vux
79. Folkuniversitetet i Göteborg
80. Friskolornas Riksförbund
81. Företagarna
82. Handikappförbunden
83. Hermods AB
84. Hyllie Park Folkhögskola
85. Härnösands folkhögskola
86. Kvarnby folkhögskola
87. Landsorganisationen i Sverige
88. Lernia AB
89. Lika Unika, Federationen mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning
90. Lärarförbundet
91. Lärarnas Riksförbund
92. Merit Utbildning Malmö AB
93. NTI-skolan
94. Norra Västmanlands Utbildningsförbund (NVU)
95. Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna
96. Riksförbundet Vuxenutbildning i samverkan
97. Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation (RIO)
98. Saco Studentråd
99. Samarbetsorganet för etniska organisationer i Sverige (SIOS)
100. Sundbybergs Folkhögskola
101. SVEAS/Svenska för alla
102. Sveriges Akademikers Centralorganisation
103. Sveriges Auktoriserade Utbildningsföretag
104. Sveriges elevråd
105. Sveriges Förenade Studentkårer
106. Svenskt Näringsliv
107. Sveriges Skolledarförbund
108. Sveriges universitets- och högskoleförbund
109. Sveriges vägledarförening
110. Tjänstemännens Centralorganisation

Remissvaren ska ha inkommit i 3 exemplar (1 original) till
Utbildningsdepartementet senast den 2014-03-14.

Svaren bör lämnas både på papper till Utbildningsdepartementet, 103 33 Stockholm och per e-post till u.registrator@regeringskansliet.se samt med hänvisning till diarienummer och **i ett format som gör det möjligt att kopiera textavsnitt**, t.ex. Word-format eller teckenläsbart PDF-format.

Genom bättre målanpassning av sfi förväntas genomströmningen i utbildningen öka, förutsättningarna för individens etablering på arbetsmarknaden förbättras och möjligheterna till fortsatta studier öka. Betänkandet innehåller förslag ämnade att utveckla kvaliteten och ändamålsenligheten i sfi. Det innehåller även förslag som syftar till att öka flexibilitet och individanpassning samt möjligheterna att i högre grad kunna kombinera studier i sfi med andra skolformer, bl.a. komvux likväl som möjligheten att kombinera sfi och arbete eller praktik av olika slag.

För den fortsatta beredningen ombeds remissinstanserna att särskilt lämna synpunkter på vilka konsekvenser för kommunernas ansvar och kostnader, andra organisatoriska konsekvenser och samhällsekonomiska aspekter som utredningens förslag förväntas ge.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens publikation om att svara på remisser, *Svara på remiss – hur och varför* (SB PM 2003:2). Publikationen kan laddas ner från Regeringskansliets webbplats, www.regeringen.se.

Betänkandet i sin helhet finns även att tillgå i elektroniskt format på www.regeringen.se.

Eva Lenberg
Rättschef

Kopia till

Fritzes kundservice, 106 47 STOCKHOLM
Riksdagens utredningstjänst

Svenska för invandrare

– valfrihet, flexibilitet och individanpassning

Betänkande av Sfi-utredningen

Stockholm 2013

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2013:76

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss – hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice.

Omslag: Elanders Sverige AB.

Tryckt av Elanders Sverige AB.
Stockholm 2013

ISBN 978-91-38-24030-4
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Maria Arnholm

Regeringen beslutade den 15 september 2011 (dir. 2011:81) att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur valfrihet och individuell anpassning kan ökas inom utbildning i svenska för invandrare (sfi).

Statsrådet Nyamko Sabuni förordnade den 23 september 2011 f.d. statssekreteraren Christer Hallerby som särskild utredare. Som sekreterare i utredningen anställdes den 1 november 2011 kanslirådet Gunnar Sallstedt på halvtid, och från den 1 januari 2012 på heltid. Den 9 januari 2012 anställdes utredaren Kristina Swiech som sekreterare i utredningen.

Den 14 november 2011 förordnades som sakkunniga i utredningen departementssekreteraren Jan Schierbeck och kanslirådet Annika Århammar. Samma datum förordnades som experter i utredningen utredaren Nina Andersson-Brynja, kanslirådet Ellen Hausel Heldahl, undervisningsrådet Jan Rehnstam, ämnesrådet Anna Santesson, kanslirådet Anna Skeppstedt och ämnessakkunnig Hanna Zeland.

Den 10 januari 2012 ersattes Nina Andersson Brynja av utredaren Björn Andersson. Den 17 januari 2012 ersattes Anna Santesson av departementssekreteraren Jenny Lindblad. Den 31 januari 2012 entledigades Ellen Hausel Heldahl samt förordnades som expert i utredningen sakområdesspecialisten Hans-Göran Johansson. Den 21 mars 2012 förordnades som experter i utredningen avdelningschefen Ellen Hausel Heldahl och utredaren Robert Holmblad. Den 8 maj 2012 förordnades som expert i utredningen departementssekreteraren Anita Carlstedt. Den 2 oktober 2012 ersattes Jenny Lindblad av Maria Nordin Skult. Den 17 september 2012 anställdes undervisningsrådet Jan Rehnstam som sekreterare i utredningen. Samtidigt entledigades han som expert i utredningen och ersattes den 2 oktober 2012 av undervisningsrådet Eva Nordlund. Den 18 september 2012 ersattes Robert Holmblad av avdelningschefen Peter Ekborg. Den 18 december 2012 entledigades Jan Schierbeck

som sakkunnig. Den 31 december 2012 slutade Kristina Swiech som sekreterare. Under tiden 1 januari till 31 mars 2013 har hon varit stabsbiträde till utredningen från Statskontoret. Den 19 mars 2013 ersattes Björn Andersson av utredaren Roy Melchert som i sin tur ersattes den 23 april 2013 av utredaren Karin Perols. Den 2 april 2013 anställdes undervisningsrådet Elisabeth Fogelberg som sekreterare i utredningen. Hon entledigades från den 1 juli 2013. Den 23 april 2013 förordnades departementssekreteraren Anders Borgström som expert i utredningen. Den 8 juli 2013 anställdes på halvtid verksjuristen Johan Hultgren som sekreterare i utredningen. I arbetet med utredningen har Mikael Andersson deltagit.

Utredningen, som tagit namnet Sfi-utredningen (U 2011:05), överlämnar härmed sitt betänkande *Svenska för invandrare – valfrihet, flexibilitet och individanpassning* (SOU 2013:76) varmed uppdraget är slutfört.

Stockholm i oktober 2013

Christer Hallerby

/Gunnar Sallstedt
Jan Rehnstam
Johan Hultgren

Innehåll

Ord och begrepp	15
Sammanfattning	19
Summary	35
1 Författningsförslag.....	53
2 Utredningens uppdrag och arbete	125
2.1 Utredningens uppdrag.....	125
2.2 Utredningens arbete	126
2.2.1 Insamling av data och andra uppgifter	126
2.3 Betänkandets disposition.....	129
3 Sfi – kort historik	131
3.1 Bakgrund och utveckling.....	131
3.2 Några årtal.....	133
4 Sfi i dag	135
4.1 Sfi-utbildningen – ansvar och organisering.....	135
4.1.1 Kommunernas ansvar och skyldighet.....	136
4.1.2 Hur sfi organiseras och bedrivs	136
4.1.3 Andra anordnare av sfi än kommun	140
4.2 Studievägar, kurser och betyg	144
4.2.1 Studievägar och kurser	144

4.2.2	Betyg och nationella prov.....	145
4.3	Sfi-elever	146
4.3.1	Antal elever.....	146
4.3.2	Utbildningsbakgrund.....	149
4.3.3	Åldersfördelning	151
4.3.4	Nationalitet och modersmål.....	152
4.3.5	Studieresultat.....	153
4.3.6	Försörjning.....	156
4.3.7	Arbete och andra studier	159
4.4	Sfi-lärare	161
4.5	Statliga myndigheters ansvar	165
4.5.1	Skolverket.....	165
4.5.2	Skolinspektionen.....	166
4.5.3	Arbetsförmedlingen.....	166
4.5.4	Länsstyrelserna.....	167
4.6	Finansiering och kostnader för sfi	168
5	Utredarens utgångspunkter.....	171
5.1	Målet är en större reform men delarna ska också kunna stå för sig själva.....	171
5.2	Debatten om vinster i välfärden – hur den påverkar utredningsuppdraget	173
5.3	Sfi är en språkutbildning och bör förbli en sådan	174
5.4	Utbildningssituationen – pedagogik och metodik.....	177
5.5	Sfi ska kunna buntas med andra integrations- och etableringsinsatser	178
5.6	Om rättspraxis och lagenlighet	181
6	En sammanhållen utbildning i svenska språket för invandrare	183
6.1	Kursplaner för sfi och SvA grund	183
6.1.1	Målsättningar i kursplanerna.....	184
6.1.2	Läs- och skrivinläring	186

6.1.3	Nuvarande kursplan för sfi	186
6.1.4	Sfi och den gemensamma europeiska referensramen för språk	188
6.1.5	Nuvarande kursplan för SvA grund.....	190
6.1.6	SvA grund och den gemensamma europeiska referensramen för språk	191
6.1.7	Ytterligare innehåll i SvA grund	192
6.2	En sammanhängande språkutbildning	194
6.2.1	Kursplanen för sfi som utgångspunkt	194
6.2.2	Den nya kursen SvA grund	196
6.3	Individualisering och renodling av studievägarna	199
6.3.1	Utbildningens indelning i kurser	199
6.3.2	Entré.....	201
6.3.3	Exit	202
6.3.4	Målgruppsanpassade studievägar	205
6.4	Sfi-bonus.....	208
7	Sfi blir en del av komvux.....	211
7.1	Möjlighet till kombinerade studier	211
7.1.1	Speglingen av ungdomsskolan	211
7.1.2	Vuxnas behov av individualiserade studiegångar	213
7.1.3	Vad säger styrdokumentet.....	213
7.1.4	Praxis i dag	214
7.1.5	Vad behöver förändras	216
7.2	Sfi samordnas med komvux.....	217
7.2.1	Sfi som en tredje enhet inom komvux.....	218
7.2.2	Att beakta ytterligare.....	230
7.3	Sfi och särvux	232
7.3.1	Särvux i dag	232
7.3.2	Samverkan	234
7.3.3	Ingen förändring av kursplanen för SvA grund	235
8	Flexibilitet och individanpassning	239
8.1	Utgångspunkter och definitioner	239
8.2	Dagens reglering av flexibilitet och individanpassning.....	241

8.3	Tillämpningen brister.....	243
8.4	Behov av samordning och hänsyn till varje elevs förutsättningar.....	244
8.5	En utveckling på gång som behöver förstärkas.....	247
8.6	Behov av förtydligad författningsreglering avseende flexibilitet.....	250
8.6.1	Lagstiftarens intention och behov av ytterligare reglering.....	250
8.7	Fokus på individualisering.....	252
9	Sfi-peng.....	257
9.1	Lagar som styr upphandling och tillhandahållandet av offentliga tjänster.....	258
9.1.1	EU:s direktiv inom upphandlingsområdet.....	259
9.1.2	EU:s regler om statligt stöd.....	259
9.1.3	Lagen om offentlig upphandling – LOU.....	261
9.2	Upphandlingsmodeller och andra modeller för att tillhandahålla offentliga tjänster med ett pengsystem.....	263
9.2.1	Upphandling med LOU.....	264
9.2.2	Tjänstekoncession.....	265
9.2.3	Kundvalssystem med check/auktorisering.....	267
9.2.4	Lagen om valfrihetssystem – LOV.....	268
9.2.5	Arbetsförmedlingens tillämpning av LOV.....	269
9.2.6	Valfrihet i skolan.....	270
9.2.7	Kommuners godkännande av fristående förskola, fritidshem och pedagogisk omsorg.....	271
9.3	Överväganden när det gäller val av modell för system med sfi-peng.....	272
9.3.1	Betydande nackdelar med vissa modeller.....	273
9.3.2	Valfrihetssystem för sfi reglerat i skollagen.....	277
9.3.3	Statlig tillståndsprövning.....	279
9.3.4	Krav för godkännande att bedriva sfi.....	280
9.3.5	Tillståndets omfattning.....	295
9.3.6	Krav på antagning och öppenhet.....	299
9.3.7	Information och överlämnande av kursbetyg till kommunen.....	301

9.4	Utbildning med kommunen som huvudman	303
9.5	Sfi-pengens utformning och utbetalning.....	305
9.5.1	Dagens ersättningssystem till fristående skolor och folkhögskolor.....	305
9.5.2	Sfi-pengens utformning och storlek.....	307
9.5.3	Riksprislista för sfi-peng	309
9.5.4	Sfi-pengens utbetalning.....	310
10	Kommunernas ansvar för information, mottagande, studievägledning m.m.....	317
10.1	Mottagande.....	317
10.1.1	Information om rätt att delta i sfi.....	318
10.1.2	Hemkommunens mottagningsprocess.....	322
10.1.3	Tidpunkt för när sfi ska kunna påbörjas	324
10.1.4	Kartläggning och studie- och yrkesvägledning	327
10.1.5	Den individuella studieplanen.....	334
11	Avbrott och tidsgränser i utbildningen	345
11.1	Omval till annan utbildningsanordnare.....	345
11.2	Utbildningens upphörande på grund av otillräcklig progression	347
11.3	Avbrott i studierna.....	351
11.4	Behövs en tidsgräns för sfi?.....	354
11.4.1	Utredningen om tidsbegränsad sfi	354
11.4.2	Sfi-utredningen och tidsbegränsad sfi	357
11.4.3	Reglering om 525 timmar.....	359
12	Tillsyn, kvalitetsgranskning, uppföljning och utvärdering	365
12.1	Statliga myndigheters tillsyn och uppföljning enligt gällande regelverk.....	365
12.1.1	Tillsyn över enskilda utbildningsanordnare som godkänts som huvudmän för sfi	369
12.1.2	Tillsyn över utbildningsföretag.....	370
12.1.3	Skolinspektionens kvalitetsgranskning	372
12.1.4	Skolverkets uppföljning och utvärdering.....	373

12.2	Kommuners tillsyn och granskning.....	374
12.2.1	Kommunal insyn.....	375
12.3	Systematiskt kvalitetsarbete m.m.....	376
12.3.1	Systematiskt kvalitetsarbete.....	376
12.3.2	Statistik och uppgiftsskyldighet.....	377
12.4	Uppföljning och utvärdering av individanpassning på lokal nivå.....	379
13	Valfrihet i komvux.....	381
13.1	Dagens organisering av komvux.....	382
13.2	Statlig tillståndsprövning av enskilda utbildningsanordnare.....	384
13.2.1	Valfrihetssystem för komvux reglerat i skollagen.....	384
13.2.2	Statlig tillståndsprövning.....	385
13.2.3	Krav för godkännande att bedriva komvux.....	386
13.2.4	Tillståndets omfattning.....	389
13.3	Beslut om utbildningsutbud, mottagande, och antagning, m.m.....	391
13.3.1	Beslut om utbildningsutbud.....	392
13.3.2	Studie- och yrkesvägledning.....	394
13.3.3	Den individuella studieplanen.....	395
13.3.4	Den kommunala beslutsprocessen.....	396
13.3.5	Utbildning med kommunen som huvudman.....	399
13.3.6	Antagning till utbildning.....	400
13.4	Omval och utbildningens upphörande.....	401
13.4.1	Omval till annan utbildningsanordnare.....	402
13.4.2	Utbildningens upphörande på grund av otillräcklig progression.....	402
13.5	Tillsyn, kvalitetsgranskning, uppföljning och utvärdering.....	404
13.5.1	Tillsyn över enskilda utbildningsanordnare som godkänts som huvudmän för komvux.....	404
13.5.2	Tillsyn över utbildningsföretag.....	405
13.5.3	Skolinspektionens kvalitetsgranskning.....	405
13.5.4	Skolverkets uppföljning och utvärdering.....	406
13.5.5	Kommunal insyn.....	406

13.5.6	Systematiskt kvalitetsarbete.....	406
13.5.7	Statistik och uppgiftsskyldighet	407
13.6	Valfrihetssystemets utformning och ersättningsbelopp.....	407
13.6.1	Valfrihetssystemets utformning	408
13.6.2	Beslut om ersättningsbelopp.....	410
13.6.3	Incitamentsstruktur för bidragets utbetalning	417
13.7	Konsekvenser på individnivå	420
13.8	Konsekvenser på anordnarnivå	422
14	Sfi för dem som omfattas av etableringslagen.....	425
14.1	Reformen om nyanländas etablering	426
14.1.1	Arbetsförmedlingen har ansvar för samordning av insatser i etableringsplanen.....	426
14.1.2	Mer om etableringslagens målgrupp.....	427
14.1.3	Samordningen av insatserna fungerar inte effektivt	428
14.2	Upphandling av språkutbildning för etableringsgruppen ...	430
14.2.1	Arbetsförmedlingen ges möjlighet att upphandla sfi för etableringsgruppen	432
14.2.2	Upphandling ska ske hos enskild utbildningsanordnare som är godkänd att bedriva sfi	437
14.2.3	Bestämmelser i skollagen undantas	440
14.2.4	Tillsyn och granskning av upphandlad sfi i kombination med arbetsmarknadspolitiska åtgärder för etableringsgruppen.....	442
14.2.5	Ett alternativ	443
14.2.6	Arbetsförmedlingen tar hela ansvaret för etableringsgruppens sfi – nackdelarna överväger.....	443
15	Samverkan	447
15.1	Samverkansarbete för nyanlända invandrares integration ...	447
15.1.1	Samverkan i författning och styrdokument.....	448
15.1.2	Överenskommelser på central, regional och lokal nivå.....	451
15.1.3	Tre exempel på samverkansarbete i praktiken	452

15.2	Kommuners samverkan	456
15.2.1	Kommuners samverkan om sfi och kommunal vuxenutbildning	456
15.2.2	Interkommunal ersättning inom kommunal vuxenutbildning upphör	457
15.3	Entreprenad	460
16	Andra frågeställningar utredningen valt att uppmärksamma.....	465
16.1	Basutbildning som komplement till sfi.....	465
16.2	Ändamålsenlig sfi för personer med behov av individuellt stöd.....	466
16.3	Läraryrke.....	467
16.4	Betygsskalans utformning	471
16.5	Höjd ambitionsnivå i forskning om svenska som andraspråk och sfi.....	472
16.6	Statistik	475
17	Konsekvenser av utredningens förslag.....	477
17.1	Konsekvenser för kommunernas självstyre.....	478
17.1.1	Sfi som del av komvux	478
17.1.2	Sfi-peng.....	479
17.1.3	Valfrihet inom komvux.....	479
17.1.4	Sfi för etableringsgruppen	479
17.2	Konsekvenser för kommunernas organisering och planering av utbildningsverksamheten.....	480
17.2.1	Sfi som del av komvux	480
17.2.2	Sfi-peng.....	480
17.2.3	Valfrihet inom komvux.....	484
17.2.4	Sfi för etableringsgruppen	486
17.3	Konsekvenser för enskilda utbildningsanordnare	486
17.3.1	Ansvarsfördelning m.m.	486
17.3.2	Sfi som del av komvux	487
17.3.3	Sfi-peng.....	487

17.3.4	Valfrihet inom komvux	489
17.3.5	Sfi för etableringsgruppen.....	490
17.4	Konsekvenser för eleverna	490
17.4.1	Sfi som del av komvux.....	490
17.4.2	Sfi-peng	491
17.4.3	Valfrihet inom komvux	492
17.4.4	Sfi för etableringsgruppen.....	492
17.5	Konsekvenser för försörjning och studiefinansiering om sfi ges inom komvux	492
17.5.1	GRUV-utredningens förslag.....	492
17.5.2	Försörjning för de som omfattas av etableringslagen.....	493
17.5.3	Försörjning för övriga sfi-studerande	494
17.5.4	Förändringen av SvA grund	495
17.6	Ekonomiska och administrativa konsekvenser på kort och lång sikt	497
17.6.1	Kommunalekonomiska konsekvenser.....	497
17.6.2	Skolverket.....	498
17.6.3	Skolinspektionen	499
17.6.4	Arbetsförmedlingen	501
17.7	Kvalitet och förutsättningar för övergång mellan olika utbildningssystem	505
17.8	Ekonomiska och finansiella konsekvenser av förslagen för kommunsektorn och staten	506
17.9	Konsekvenser ur ett jämställdhets- och integrationsperspektiv	507
17.10	Övriga konsekvenser	508
18	Författningskommentarer	509
18.1	Förslaget till lag om kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare kombinerad med arbetsmarknadspolitiska åtgärder	509
18.2	Förslaget till lag om ändring i semesterlagen (1977:480)	511

18.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1986:163) om rätt till ledighet för utbildning i svenska för invandrare.....	511
18.4 Förslaget till lag om ändring i arbetsrättslig beredskapslag (1987:1262).....	512
18.5 Förslaget till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229).....	513
18.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.....	513
18.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:538) om prestationsbaserad stimulansersättning inom utbildning i svenska för invandrare	514
18.8 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800).....	515
18.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:801) om införande av skollagen (2010:800)	534

Särskilt yttrande.....	535

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2011:81	537
Bilaga 2 Kommittédirektiv 2012:82.....	547
Bilaga 3 Kommittédirektiv 2012:130.....	549
Bilaga 4 Kommittédirektiv 2013:10.....	551
Bilaga 5 Kommittédirektiv 2013:93.....	559
Bilaga 6 Enkät om sfi.....	561

Ord och begrepp

I betänkandet återkommer vissa ord och begrepp som förklaras och beskrivs nedan.

Barn- och ungdomsskolan – samlad benämning på förskola, grundskola och gymnasieskolan.

Betygsrätt – enskild utbildningsanordnare eller folkhögskola som har fått tillstånd från Skolinspektionen att sätta betyg, anordna provning samt utfärda betyg och intyg.

Buntad utbildning – utredningen använder begreppet för utbildning som upphandlas av Arbetsförmedlingen där sfi ska kunna genomföras parallellt med arbetsmarknadspolitiska åtgärder och aktiviteter.

Egen regi (egenregin) – utbildningsverksamhet som kommunen bedriver med egen anställd personal.

Elev - den som deltar i utbildning enligt skollagen (2010:800).

Enskild huvudman – samlingsnamn för de enskilda utbildningsanordnare och organisationer som med tillstånd från Skolinspektionen bedriver utbildning enligt skollagen.

Enskild utbildningsanordnare – enskild fysisk eller juridisk person som anordnar utbildning, exempelvis bolag, förening, stiftelse registrerat trossamfund eller en enskild individ som bedriver utbildning. Begreppet inkluderar även folkhögskola som bedrivs av en kommun eller ett landsting.

Entreprenad – se Upphandlad utbildning.

Etableringsgruppen – består av personer som omfattas av lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare, dvs. i huvudsak personer som har beviljats uppehållstillstånd som flyktingar eller skyddsbehövande och deras anhöriga.

Etableringslagen – lag (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare som syftar till att underlätta och påskynda deras etablering i arbets- och samhällslivet.

Etableringsplan – Arbetsförmedlingen ska tillsammans med den nyanlände och i samverkan med bl.a. berörd kommun upprätta en individuell etableringsplan med insatser. Rätten till en etableringsplan omfattar endast etableringslagens målgrupp.

Etableringsuppdraget – Arbetsförmedlingen har ett särskilt ansvar för att alla nyanlända invandrare som omfattas av etableringslagen erbjuds insatser som främjar en snabb och effektiv etablering på arbetsmarknaden. Myndigheten ska vara samordnande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter.

Flexibilitet – utredningen använder begreppet för möjligheten att välja och variera studietakt samt tid och plats för studierna.

Försörjningsstöd - avser den del av det ekonomiska biståndet enligt socialtjänstlagen (2001:453) som ges till försörjning, dvs. de regelbundet återkommande levnadsomkostnaderna.

Hemkommun - den kommun där en person är folkbokförd.

Individanpassning - utredningen använder begreppet för möjligheten att anpassa utbildningen efter bl.a. elevens förkunskaper och studievana.

Individuell studieplan – för varje elev inom vuxenutbildningen ska det finnas en individuell studieplan. Av studieplanen ska bl.a. framgå vilka utbildningsmål eleven har och vilka kurser hen ska läsa.

Kommunal huvudman – en primär- eller landstingskommun som bedriver utbildning enligt skollagen.

Kommunal vuxenutbildning – utbildning för vuxna där kommunen, eller i vissa fall landstinget, är huvudman. Utbildningen finns på grundläggande nivå som syftar till att ge vuxna sådana kunskaper som de behöver för att delta i samhälls- och arbetslivet samt till att möjliggöra fortsatta studier och på gymnasial nivå som syftar till att ge vuxna kunskaper på en nivå som motsvarar den som utbildningen i gymnasieskolan ska ge.

Komvux – se Kommunal vuxenutbildning.

Leverantör – den som på marknaden tillhandahåller varor eller tjänster eller utför byggtreprenader.

Pengsystem – ett valfrihetssystem inom utbildningsområdet där ersättning utgår till den enskilda utbildningsanordnare som en elev valt att studera hos.

Progression – utredningen använder begreppet i meningen sfi-elevens succesiva, framåtskridande språkutveckling.

Regelverk – uppsättning regler som styr viss verksamhet. I betänkandet syftar detta på bl.a. lagar, författningar och föreskrifter som gäller för ett visst område – t.ex. sfi eller upphandling.

Sfi – se Utbildning i svenska för invandrare

Skolform - inom vuxenutbildningen finns skolformerna komvux, sörvux och sfi.

Skolenhet - av huvudman för annan skolform än förskola organiserad enhet som omfattar verksamhet i en eller flera skolbyggnader som ligger nära varandra och till enheten knuten verksamhet som inte bedrivs i någon skolbyggnad.

Studiestöd - en sammanfattande benämning på olika ekonomiska ersättningar som lämnas vid studier. Studiestöd finns bl.a. i form av studiemedel och studiehjälp.

SvA grund – kursen svenska som andraspråk inom komvux på grundläggande nivå.

Särskild utbildning för vuxna - utbildning på grundläggande och gymnasial nivå som syftar till att ge kunskaper motsvarande grundsärskolan respektive gymnasiesärskolan. Målgruppen är vuxna med utvecklingsstörning eller bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning p.g.a. förvärvad hjärnskada.

Särvux -se Särskild utbildning för vuxna.

Upphandlad utbildning – utbildning som kommunerna via lagen (2007:1091) om offentlig upphandling (LOU) köper av enskilda utbildningsanordnare. I betänkandet syftar detta på komvux, särvux och sfi och regleras i 23 kap. skollagen.

Utbildning i svenska för invandrare - språkutbildning som syftar till att ge vuxna personer med annat modersmål än svenska grundläggande kunskaper i svenska språket.

Valfrihetssystem – se Pengsystem.

Validering - en process som innebär en strukturerad bedömning, värdering och dokumentation samt ett erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats. En elev i komvux, särvux och sfi kan få sina kunskaper och sin kompetens validerade.

Verksamhetspoäng – Ett mått på studieomfattning eller validering inom komvux. 20 verksamhetspoäng motsvarar en veckas heltidsstudier.

Vuxenutbildning - i betänkandet avses skolformerna komvux, särvux och sfi.

Vägledning – en process som syftar till att individen ska kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval.

Sammanfattning

Utredningens uppdrag

Utredningens uppdrag (dir. 2011:81 och 2013:10) är främst att föreslå hur valfrihet och individuell anpassning kan ökas inom utbildning i svenska för invandrare (sfi) och att överväga om all utbildning i svenska språket för vuxna invandrare i framtiden bör ges inom kommunal vuxenutbildning (komvux) och särskild utbildning för vuxna (särvox). Utredningen ska föreslå hur ett system med sfi-peng kan utformas och föreslå ytterligare åtgärder för hur sfi i ett tidigare skede kan bli mer flexibel och individanpassad. I uppdraget ingår även att föreslå åtgärder för hur samverkan mellan och inom kommuner samt mellan huvudmän och andra instanser som t.ex. Arbetsförmedlingen och länsstyrelser kan förbättras när det gäller sfi.

En annan del av uppdraget innebär att föreslå hur utbildningen i svenska språket bättre kan anpassas till de mål som den enskilde har med sina studier samt överväga om Arbetsförmedlingen bör ges möjlighet att upphandla den utbildning i svenska som ingår i en etableringsplan enligt lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

Om utredningen föreslår att all utbildning i svenska språket för vuxna invandrare i framtiden ska ges inom komvux och särvox ska uppdraget att föreslå hur valfrihet kan ökas inom sfi även omfatta hur valfrihet kan ökas inom komvux som helhet.

Inledning

Utredningen lämnar förslag till reformer i alla de frågor som uppdraget omfattar. Ambitionen har varit att lägga ett förslag som kan genomföras i en enda samlad reform men också varje område fristående för sig. Den ambitionen har nåtts utom vad gäller

Arbetsförmedlingens möjlighet att upphandla sfi. För att den delen av reformen ska kunna genomföras fristående krävs vissa modifieringar av utredningens förslag.

Utredningen föreslår att sfi och ämnet svenska som andraspråk på grundläggande nivå (SvA grund) inom komvux sammanförs till en utbildning. Utredningen föreslår att sfi ska vara den enda grundutbildningen i svenska språket för vuxna invandrare.

I och med detta ändras grundförutsättningarna för att bevara sfi i en egen skolform. Det finns mycket att vinna genom att samordna större delen av vuxenutbildningen inom skolväsendet i en gemensam skolform. Det bör kunna underlätta för elever att få en individanpassad utbildning genom att parallellt läsa sfi med ämnen både inom grundläggande och gymnasial vuxenutbildning beroende på förutsättningar och förkunskaper.

Utredningen föreslår ett nationellt valfrihetssystem för komvux reglerat i skollagen. Ett valfrihetssystem syftar till att åstadkomma ökad kvalitet och ett breddat utbud av utbildningar och därmed fler alternativ för eleverna genom att flera konkurrerande utbildningsanordnare etablerar sig. Valfrihetssystemet kommer för sfi anpassas helt efter elevens förutsättningar och progression. Detta öppnar för en starkt incitamentsbaserad utbetalningsstruktur där sfi-pengen kan betalas ut efterhand som eleven når godkända betyg på de olika kurserna. De andra delarna av komvux är fortfarande mer strikt styrda av kursernas verksamhetspoäng kopplat till tid vilket gör det nödvändigt med en mer löpande utbetalningsstruktur men även här innebär utredningens förslag att en viss del av ersättningen utgår när godkänt resultat uppnåtts.

Även om uppläggen av valfrihets- och ersättningssystemen blir något olika för sfi respektive grundläggande och gymnasial komvux bör samordningen i en skolform innebära att möjligheten att kombinera sfi med andra kurser inom komvux ökar betydligt. Genomförs det valfrihetssystem utredningen föreslår kommer det innebära att de flesta av de utbildningsanordnare som etablerar sig i en kommun kommer att ha ett bredare komvuxutbud att erbjuda, vilket öppnar möjligheten att hos en och samma huvudman samtidigt läsa sfi och andra kurser i komvux. Utbildningsanordnare kommer också kunna specialisera sig på sfi för de elever som endast efterfrågar den utbildningen. Det blir också möjligt att genomföra förslaget om sfi-peng och avvakta med beslut om övriga komvux.

Kommunerna kommer att ha ett fortsatt ansvar för mottagning av eleverna, beslut om behörighet samt ett utökat ansvar för väg-

ledning bland annat inför valet av utbildningsanordnare. Kommunerna kommer också ha kvar möjligheten att erbjuda utbildning i egen regi. Detta blir en skyldighet i det fall inga enskilda utbildningsanordnare etablerar sig på rimligt avstånd när det gäller sådana kurser som de sökande har rätt till.

Genomförs inte utredningens förslag till valfrihetssystem för sfi och för övriga komvux kommer allt fler kommuner lägga ut sfi och komvux på entreprenad eller upprätta egna valfrihets-, peng- eller kundvalssystem. Det blir ett väldigt spretigt system för vuxenutbildningen. En del kommuner kommer att använda sig av lagen om offentlig upphandling. Ett förfarande som har flera nackdelar när det gäller kvalitet och uppföljning för den här typen av tjänster. Det kommer byggas upp ett antal olika kommunala valfrihetssystem med olika upplägg och regelverk. Förutom att lagstiftningen som reglerar den typen av upphandlingsförfarande är oklar, så försvåras en nationell uppföljning och kontroll. Med utredningens förslag skapas nationella valfrihetssystem som är reglerade i skollagen där det är Statens skolinspektion som ska godkänna utbildningsanordnarna som huvudmän för att dessa ska få bedriva undervisning. Det gör att kvaliteten och regelefterlevnaden kan följas upp i nationella system med kontroller och inspektioner.

Utredningen föreslår också att Arbetsförmedlingen ska få möjlighet att upphandla sfi för personer med etableringsplan under förutsättning att detta sker buntat med arbetsmarknadspolitiska åtgärder som praktik, yrkessvenska och/ eller yrkesutbildning samt att det är godkända huvudmän som upphandlas. Detta förutsätter att valfrihetssystemet genomförs först eller samtidigt, eftersom det annars inte finns godkända huvudmän på marknaden. Ett alternativ till detta är att ge Arbetsförmedlingen möjlighet att upphandla utbildning "motsvarande sfi" som finns att tillgå i dag. Utredningen anser dock att detta är ett sämre alternativ. Arbetsförmedlingen ansvarar för etableringsreformen men det har ibland varit svårigheter att samordna de insatser myndigheten själv har ansvar för med aktiviteter som ligger under kommunernas ansvar som sfi och samhällsorientering. Genom att ge Arbetsförmedlingen möjlighet att upphandla och samordna olika insatser hos en och samma utbildningsanordnare bör etableringsprocessen kunna effektiviseras för den enskilde. Utredningens bedömning är att denna ordning endast blir aktuell för en mindre del av etableringsgruppen, åtminstone till en början. För de flesta kommer det fortfarande att vara effektivast och det bästa alternativet att Arbetsförmedlingen hänvisar till hemkommunen för sfi. Efterhand

som Arbetsförmedlingen bygger ut sina rutiner och kontrakterar fler utbildningsanordnare kan en större andel av etableringsgruppen bli aktuell. Utredningens förslag innebär att Arbetsförmedlingen successivt kan pröva rutiner och utvidga den här möjligheten.

En sammanhållen utbildning

Kursplanerna för sfi och SvA grund har stora likheter. Dessa visar sig främst genom snarlika målbeskrivningar, betoning av språkutbildning med fokus på kommunikation samt inkludering av läs- och skrivinlärning för individer med sådana behov.

För att tydliggöra vilken utbildning som kommer möta vuxna invandrare med behov av utbildning i svenska språket föreslår utredningen en sammanhållen utbildning i stället för dagens två utbildningar.

Utgångspunkten för utbildningen ska vara kursplanen för sfi. Skälet är att kursplanen för sfi har ett starkt fokus på individualisering, att språkutbildningen uttryckligen relaterar till det omgivande samhället samt fokuserar på språket i arbetslivet.

Eftersom den nya språkutbildningen ska bygga på kursplanen för sfi försvinner i stort behovet av den kurs i svenska som andraspråk som i dag erbjuds inom komvux på grundläggande nivå. Dock finns det innehåll i kursen som inte inkluderas i sfi-kurserna. Delar av detta innehåll, kan tillsammans med en fördjupning av det innehåll som berör läsning och analys av skönlitteratur och andra texter, bilda en ny kurs i svenska som andraspråk inom komvux på grundläggande nivå. Kursen ska förbereda för studier i kursen svenska som andraspråk 1 inom komvux på gymnasial nivå och den språkliga nivån ska inte tangera eller överlappa sfi-kursernas. Statens skolverk ges i uppdrag att ta fram en ny kursplan för denna kurs.

Utredningen föreslår också ett förändrat system för studievägarna i sfi. Startpunkten i de tre studievägarna ska vara olika och utgå ifrån elevernas olika behov och förutsättningar. Studieväg 1 ska innehålla kurserna A, B, C och D, studieväg 2 ska innehålla kurserna B, C och D och studieväg 3 ska innehålla kurserna C och D. Studievägarna byggs på detta sätt upp för att, på ett bättre sätt än i dag, säkerställa att utgångspunkten för utbildningen är den enskildes behov och förutsättningar. Eleverna behöver inte byta studieväg beroende av vilken kurs de studerar utan följer sin studieväg hela vägen fram till slutmålet.

Sfi i komvux

Inom vuxenutbildningen finns i dag ett förhållningsätt som speglar grund- och gymnasieskolans struktur. På många håll innebär detta att eleverna först ska bli klara med sfi innan de kan ta sig an komvux på grundläggande nivå för att först därefter få påbörja kurser inom komvux på gymnasial nivå. Ett sekventiellt synsätt som bygger på att studierna alltid ska genomföras på en nivå eller i en skolform i taget.

För att klara av att möta de behov dagens elever uppvisar behövs ett större mått av helhetssyn, flexibilitet och individanpassning inom vuxenutbildningen. Ett sådant förhållningssätt bör utgå från skollagens¹ reglering av att utgångspunkten ska vara den enskildes behov och förutsättningar, vilket innebär att eleverna ska kunna välja de kurser de har behov av, helt oberoende av skolform eller nivå. Dessutom ska kurserna kunna studeras samtidigt om det bedöms bäst gynna den enskilde. Det saknas skäl till en fortsatt uppdelning av vuxenutbildningen i olika skolformer.

Mot den bakgrunden föreslår utredningen att sfi upphör som egen skolform och i stället placeras inom komvux som kommer bestå av tre separata delar: komvux på grundläggande nivå, på gymnasial nivå och i svenska för invandrare. Möjligheten till parallellitet i studierna kommer öka vid en samordning av sfi in i komvux. En gemensam lagstiftning tydliggör en starkare styrning mot en gemensam struktur.

Beträffande särvux menar utredningen att kursplanen i svenska som andraspråk på grundläggande nivå inte uppvisar samma likheter med kursplanen för sfi som kursplanen för svenska som andraspråk på grundläggande nivå inom komvux gör. Särvuxkursen har inte samma betoning på kommunikation som framför allt kursplanen i sfi men även kursplanen för svenska som andraspråk i komvux har. Kursplanen i särvux är inte heller kopplad till Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning (GERS) på samma sätt som de andra två kursplanerna är. Detta förhållande motiverar, tillsammans med det mycket låga sfi-deltagandet bland särvux-elever, utredningen att inte föreslå sådana förändringar i kursplanen för svenska som andraspråk inom särvux på grundläggande nivå som föreslås för motsvarande kurs inom komvux.

¹20 kap. 2 § och 22 kap. 2 § skollagen.

Flexibilitet och individanpassning

Utredningen har valt att använda begreppet flexibilitet för elevens möjligheter att välja och variera studietakt, tid och plats för studierna. Begreppet individanpassning har reserverats för möjligheterna att anpassa utbildningen efter elevens förkunskaper och studievana. Möjligheterna till flexibilitet och individanpassning blir allt viktigare.

Sfi ska vara maximalt flexibelt, det är inte varje individ som ska anpassa sig till en utbildning stöpt i en form. Det är utbildningen som ska anpassa sig till varje individ och dennes särskilda behov.

Eleverna måste ges möjlighet att anpassa studierna efter sin livssituation i övrigt samt kunna förändra och anpassa studierna när förutsättningarna förändras.

Sfi-elevernas utbildningsbakgrund, övriga behov och förutsättningar varierar kraftigt. Det är ett stort spann som ska täckas in. Utbildningen behöver därför anpassas till varje individ så att den enskilde kan genomföra utbildningen med bästa möjliga progressionstakt.

En tydlig författningsreglering är viktig för att kommuner och utbildningsanordnare ska förstå vilka krav som ställs på utbildningen och för att stärka Skolinspektionens möjligheter till tillsyn. Därför föreslår utredningen att en ny bestämmelse införs i skollagen med krav på att huvudmannen för utbildningen ska verka för att sfi erbjuds på tider som passar eleven.

Sfi-peng

Utredningen har övervägt ett antal olika alternativ för att öka möjligheten för individen att välja sfi-anordnare. Utredningen har funnit att lagen (2007:1091) om offentlig upphandling (LOU) inte lämpar sig för ett system med valfrihet. De valfrihetsmodeller som vissa kommuner i dag tillämpar för sfi är inte reglerade genom lag eller annan författning och har inte blivit rättsligt prövade av domstol. I samband med införandet av lagen (2008:962) om valfrihetssystem framförde regeringen att rättsläget var oklart om hur valfrihetsmodeller förhåller sig till upphandlingslagstiftningen.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att ett system med sfi-peng ska regleras i författning, finansieras av kommunen och att prövningen av om enskilda utbildningsanordnare ska få bedriva sfi

ska ligga på en statlig myndighet. Såväl finansieringen som prövningen av enskilda utbildningsanordnare bör regleras i skolförordningarna. Ett sådant system gynnar bäst kvalitet, likvärdighet, individanpassning och flexibilitet i utbildningen.

Sfi-pengen ska följa eleven till den anordnare hen väljer. Beräkningen av sfi-pengen ska, liksom skolpengen i ungdomsskolan, utgå från kostnaderna i kommunens egen verksamhet. För att en enskild utbildningsanordnare ska få bedriva utbildning i sfi krävs att denna ska vara godkänd som huvudman för sfi enligt reglering i skollagen.

Utredningen föreslår att Skolinspektionen ska ansvara för att pröva och godkänna enskilda utbildningsanordnare som huvudmän för sfi. Ett godkännande ska ges om anordnaren bedöms ha förutsättningar att följa skollagen och andra föreskrifter som gäller för sfi. Utredningen har övervägt om det skulle räcka med att anordnaren har betygsrätt, men har funnit att de krav som då skulle ställas på anordnarna inte skulle vara tillräckliga för att skapa förutsättningar för en likvärdig sfi av hög kvalitet. Utredningen föreslår därför att godkända enskilda utbildningsanordnare blir huvudmän för sfi. För att enskilda utbildningsanordnare fortfarande ska kunna tillhandahålla utbildning motsvarande sfi utanför skolväsendet för enskilda uppdragsgivares räkning föreslår utredningen att det i ett godkännande som huvudman för sfi ska inkluderas den betygsrätt som i dag ger enskilda utbildningsanordnare rätt att bedriva utbildning och utfärda betyg i utbildning motsvarande sfi.

En viktig utgångspunkt för utbetalningens utformning har varit att modellen ska understödja elevernas progression och premiera betyg. Utredningen föreslår därför en peng med basfinansiering i början och som sedan utbetalas succesivt efter hand som eleven får godkänt betyg på de olika kurserna.

Skolverket ska meddela föreskrifter om vilket grundbelopp en kommun ska betala till en enskild utbildningsanordnare i de fall kommunen inte erbjuder sfi i egen regi.

En enskild utbildningsanordnare som är godkänd som huvudman för sfi, ska ta emot och vara öppen för samtliga behöriga elever som har valt att studera hos utbildningsanordnaren. En utbildningsanordnare ska således inte kunna neka en elev plats med hänvisning till att det är fullt.

Det är viktigt att eleven ges möjlighet att påbörja utbildningen så snart som möjligt. Utredningen föreslår att huvudmannen för utbildningen ska vara skyldig att se till att utbildningen kan

påbörjas så snart som möjligt från det att denne har fått information om valet och senast inom en månad från denna tidpunkt. Genom förslaget sker en harmonisering av de olika tidsgränser som tidigare har gällt beroende på om en elev tillhör etableringsgruppen eller inte.

Kommunernas ansvar

Enligt direktiven till utredningen ska kommunen även i fortsättningen ha ansvaret för mottagandet av de sökande till sfi. Utredningen föreslår dock vissa förändringar som innebär att kommunernas ansvar utökas och förtydligas.

De moment som ingår i kommunens mottagande är främst behörighetsbedömning, kartläggning av den sökandes studie- och yrkesbakgrund, bedömning av språkkunskaper, upprättande av den individuella studieplanen samt vägledning inför valet av utbildningsanordnare. Det är viktigt att dessa moment inte fördröjs. Utredningen föreslår därför att hemkommunen ska se till att en sökande kan välja en utbildningsanordnare så snart som möjligt efter det att en ansökan om att delta i sfi har getts in.

Kommunerna ska fortsatt vara skyldiga att erbjuda sfi till de personer som har rätt att delta i utbildningen. Ett införande av ett valfrihetssystem med fler än kommunerna som huvudmän förändrar kommunernas skyldighet att tillhandhålla utbildningen. I och med inträdet av nya aktörer som huvudmän saknas skäl att fortsatt ställa krav på kommunal huvudman för vuxenutbildningen motsvarande dagens reglering i skollagen. Förändringen innebär att det fortsatt ska vara möjligt för kommunerna att bedriva verksamhet som kommunal huvudman som alternativ till enskilda huvudmän i valfrihetssystemet i den egna kommunen. Det är kommunen som själv fattar beslut om i vilka situationer den ska bedriva utbildning som kommunal huvudman. Om det i kommunen eller på rimligt avstånd i annan kommun inte finns någon enskild utbildningsanordnare som godkänts som huvudman för utbildningen ska kommunen fortsatt tillhandahålla utbildningen.

Enligt utredningens förslag ska den som är behörig att delta i sfi kunna välja att studera hos en enskild utbildningsanordnare som godkänts som huvudman för sfi, oavsett var i landet denne är etablerad. För att individen ska kunna göra ett adekvat val av utbildningsanordnare föreslås att hemkommunens vägledning är aktiv och utgår från individens behov och förutsättningar. Vissa utbildnings-

anordnare ska kunna diskuteras fram som särskilt lämpliga. Kommunen måste dock alltid vara konkurrensneutral och valet måste alltid vara individens.

I samband med vägledningen ska en individuell studieplan upprättas. Det är viktigt att studieplanen är ett levande dokument som sedan följer med eleven till den utbildningsanordnare denne valt. Studieplanen ska stödja elevens kunskapsutveckling och möjlighet att kombinera utbildningen med andra aktiviteter. Utredningen föreslår därför att innehållet i studieplanen utvidgas i förhållande till vad som gäller i dag, bl.a. med information om den kartläggning som gjorts av individens utbildnings- och yrkesbakgrund, elevens kunskapsutveckling, behov av individanpassning och flexibilitet samt skälen för eventuella studieavbrott eller utbildningens upphörande på grund av otillräcklig progression och byte av utbildningsanordnare. Utredningen föreslår vidare att den individuella studieplanen kontinuerligt ska följas upp och inte endast revideras vid behov och att hemkommunen ska ansvara för att erbjuda studie- och yrkesvägledning inför studiernas början. Detta gör att utredningen också anser att det ska vara hemkommunen som ansvarar för upprättandet av studieplanen och inte som i dag rektorn. Det är viktigt att tydligt särskilja de olika ansvar som ligger på kommunen respektive utbildningsanordnaren. Utredningen vill poängtera att det alltid är kommunen som ansvarar för de aktiviteter som är kopplade till olika vägledningsinsatser. Det vill säga ansvara för säkerställandet av en helhetssyn i elevens utbildningssituation. Ansvaret för det kontinuerliga studieplansarbetet bör ligga på rektor hos utbildningsanordnaren vilket innebär att utbildningsanordnaren ansvarar för allt arbete med studieplanen som har med det dagliga genomförandet av studierna att göra.

Avbrott och tidsgränser

I ett valfrihetssystem ska det vara möjligt att välja en annan utbildningsanordnare om eleven inte är nöjd med kvalitet, upplägg, individanpassning eller annat hos den utbildningsanordnare i vars utbildning eleven deltar. I princip ska eleven inte behöva motivera varför ett omval görs, utan det bör beviljas utan särskild prövning.

Utredningen anser att det inte ska införas en tidsgräns för möjligheten att delta i sfi. Rätten att delta i studierna ska i stället avgöras utifrån elevens möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen

och utifrån dennes progression i utbildningen. Möjligheten att utsluta en elev från sfi på dessa grunder finns redan enligt dagens regelverk. Enligt utredningens erfarenhet tillämpas dock bestämmelsen inte på det sätt som är avsett. Orsaken till detta anses till stor del vara att det ofta saknas tillräcklig dokumentation för att visa att progressionen inte har varit tillfredsställande. Genom utredningens förslag att den individuella studieplanen ska innehålla information om elevens kunskapsutveckling och de stödåtgärder den enskilde har behov av finns det förutsättningar att använda bestämmelsen om utbildningens upphörande på det sätt som är avsett. Dessutom föreslår utredningen att Skolverket ska utfärda stödmaterial för hur bedömningen bör göras av om en elev ska avstängas från utbildningen på grund av otillräcklig progression.

Det är inte ovanligt att sfi-elever gör avbrott i utbildningen. Enligt dagens bestämmelser krävs det särskilda skäl för att den som har gjort ett avbrott ska ha rätt att återuppta studierna. Utredningen föreslår i stället att en elev som har kommit överens om ett studieavbrott med utbildningsanordnaren automatiskt ska ha rätt att återuppta studierna. Särskilda skäl ska endast krävas om en överenskommelse inte har nåtts. En sådan ordning anses skapa incitament till en dialog som kan leda till andra lösningar än ett avbrott.

Tillsyn, kvalitetsgranskning m.m.

Syftet med tillsyn är att kontrollera om den granskade verksamheten uppfyller de krav som följer av gällande författningar. En statlig tillsyn ökar förutsättningarna för en utbildning av hög kvalitet och bidrar till en likvärdig sfi oavsett vem som är huvudman för utbildningen. Utredningen föreslår därför att Skolinspektionen ska ha tillsynsansvar över enskilda utbildningsanordnare som har godkänts som huvudmän för sfi. Tillsynen föreslås vara utformad i enlighet med det tillsynsansvar Skolinspektionen har för övrig utbildning inom skolväsendet. Det innebär att Skolinspektionen har vissa befogenheter och kan tillämpa vissa ingripanden vid tillsynen, såsom sanktioner och återkallande av ett tillstånd.

Utredningen föreslår vidare att enskilda utbildningsanordnare som bedriver sfi ska kvalitetsgranskas av Skolinspektion. En sådan granskning görs av några slumpvis utvalda skolor inom avgränsade områden för att visa på styrkor och svagheter. Det kan exempelvis

avse rektorns roll eller hur skolan arbetar med elevers kunskapsutveckling.

Utbildningsanordnarna ska också ingå i den nationella uppföljning och utvärdering av utbildning och annan verksamhet som Skolverket ansvarar för. Därmed följer också en uppgiftsskyldighet för utbildningsanordnarna.

Enskilda utbildningsanordnare ska vara skyldiga att ha ett systematiskt kvalitetsarbete och rutiner för klagomålshantering. Syftet med kvalitetsarbetet är att det ska leda till förbättringar av utbildningen.

Den kommun där verksamheten är belägen ska ha insyns rätt i den verksamhet som bedrivs av en enskild utbildningsanordnare som har godkänts som huvudman för sfi.

Valfrihet i komvux

Förslagen som rör valfrihetssystem för komvux tar sin utgångspunkt i de förslag som lämnas till ett valfrihetssystem för sfi. Ibland är valfrihetssystemet för grundläggande och gymnasial nivå inte helt sammanfallande med vad som föreslås gälla för sfi. Det är de förslag som skiljer sig från sfi som sammanfattas i detta avsnitt.

I skollagen anges att hemkommunen ansvarar för att de som har rätt att delta i en utbildning och önskar delta i den, också får det. Kommunerna ska sträva efter att därutöver erbjuda utbildning på gymnasial nivå som svarar mot efterfrågan och behov. Detta gör att kommunen behöver tydliggöra inriktningen och omfattningen av komvux. Kommunen ska årligen fastställa och offentliggöra inriktningen och omfattningen av sitt utbud av komvuxkurser. Utbildningsanordnarna behöver känna till detta eftersom det utgör en grund för deras etablering och verksamhet i kommunen. Även den enskilde behöver veta vilka resurser hen har rätt och möjlighet till.

Ansvar för mottagning och antagning är uppbyggt på samma sätt för grundläggande nivå som för sfi. Systemet för gymnasial nivå är delvis annorlunda uppbyggt med anledning av att det i de flesta sammanhang saknas rätt till utbildning liknande den för grundläggande nivå och sfi. Vid ansökan stäms det av om de sökta kurserna ingår i kommunens utbildningsutbud och utifrån det avgör kommunen sitt åtagande att svara för kostnaderna för de sökta kurserna. Kommunens beslut om mottagande bygger således inte enbart på en bedömning av den sökandes behörighet utan ett

beslut om åtagande att svara för utbildningskostnaderna inkluderas också.

Utredningen föreslår att kommunerna fastställer ersättningsbelopp för samtliga kurser man avser erbjuda, men för kurser som omfattas av rättighetslagstiftning ska staten fastställa nationella minimibelopp. För dessa kurser kan kommunen fastställa en högre ersättning än den staten föreslagit men aldrig en lägre. Kommunerna har full frihet att organisera prissättningen per enskild kurs eller genom indelning i olika kursgrupper. Kommunen måste kunna redovisa utgångspunkterna för ersättningsbeloppens storlek som så långt som möjligt ska utgå från de faktiska kostnaderna i kommunens egen verksamhet.

Utredningen föreslår en incitamentsstruktur där delar av ersättningen till den enskilda utbildningsanordnare utfaller först när eleven uppnår ett godkänt betyg. Sker inte detta betalas inte den delen av ersättningen ut. 70 procent av kursens totala ersättning ska betalas till den enskilda utbildningsanordnaren löpande under utbildningen gång. Övriga 30 procent betalas ut när eleven erhållit ett godkänt betyg i kursen.

Utredningen menar att den möjlighet till interkommunal ersättning som kommunerna har i dag inte går att kombinera med ett valfrihetssystem. I ett sådant system är det eleven som själv ska välja en enskild utbildningsanordnare. Hemkommunen kan ha komvux i egen regi och blir då valbar. Men andra kommuner än hemkommunen ska inte konkurrera i valfrihetssystemet vid sidan av de enskilda utbildningsanordnarna. Då uppstår konkurrenshinder som försvårar för enskilda huvudmän att etablera sig och det finns risk för att kommunerna börjar agera kommersiellt. Utredningen anser att detta inte förändrar kommunernas möjlighet till individuella lösningar. I de fall valfrihetssystemet inte klarar att lösa individernas utbildningsbehov blir det fullt möjligt för kommunerna, även med det system som föreslås, att samverka vad avser komvux genom kommunalförbund, gemensam nämnd eller samverkansavtal.

Sfi för etableringsgruppen

Det finns fördelar med att Arbetsförmedlingen ges möjlighet att upphandla sfi för nyanlända som omfattas av lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare (etableringslagen). Myndigheten får då möjlighet att på ett helt annat sätt än

i dag samordna och anpassa sfi med andra arbetsmarknadsinriktade insatser. Utredningen föreslår att det ska vara möjligt för Arbetsförmedlingen att upphandla sfi i kombination med arbetsmarknadspolitiska åtgärder som kan planeras i samband med upprättandet av etableringsplanen och bedöms lämpliga för den nyanlände. Upphandlad sfi blir aktuell om det bedöms effektivt och lämpligt för den enskilde att genomgå flera olika etableringsinsatser från en och samma leverantör. Det kan även finnas andra insatser som är lämpliga att kombinera i detta sammanhang, t.ex. arbetspraktik. Det blir då också möjligt att rikta in språkutbildningen mot ett visst yrkesområde eller samla personer med samma yrkes- eller utbildningsbakgrund.

De enskilda utbildningsanordnare som kan upphandlas av Arbetsförmedlingen ska vara godkända huvudmän enligt vad som gäller för förslaget om valfrihetssystem. Utredningen föreslår att Arbetsförmedlingens möjlighet att upphandla sfi regleras i en egen lag.

Samverkan

Det blir inte möjligt för kommunerna att bedriva vuxenutbildning på entreprenad med bibehållet huvudmannaskap när det införs ett valfrihetssystem. Det är inte möjligt att blanda olika upphandlingsformer för samma tjänst på samma marknad. Priskonkurrensen skulle då kunna sättas ur spel. Det kan dock uppstå situationer då ingen enskild utbildningsanordnare etablerar sig i valfrihetssystemet för att driva vissa av de kurser som en kommun eller en samverkande region tagit med i sitt utbildningsutbud. Detta förväntas främst gälla gymnasiala yrkeskurser med hög specialisering där få eller inga enskilda utbildningsanordnare har tillräcklig kompetens för att genomföra utbildningen. I sådana fall skulle en kommun stå helt utan utförare av de efterfrågade kurserna. Utredningen föreslår att rätten för kommuner, landsting och enskilda huvudmän att med bibehållet huvudmannaskap sluta avtal med en enskild fysisk eller juridisk person om att utföra uppgifter inom komvux (entreprenad) begränsas till uppgifter som avser undervisning i ämnen på gymnasial nivå som har en yrkesinriktad profil. För sfi ser utredningen inget behov av en entreprenadmöjlighet eftersom flera enskilda utbildningsanordnare bedöms etablera sig inom ramen för valfrihetssystemet.

Konsekvenser av förslagen

Utredningens förslag får konsekvenser för elever i kommunal vuxenutbildning, kommuner, enskilda utbildningsanordnare och statliga myndigheter.

Förslagen om ett valfrihetssystem inom komvux innebär att eleverna själva kommer att kunna välja mellan fler utbildningsanordnare jämfört med i dag. Eleverna kommer att få ökade möjligheter att hitta mer individualiserade lösningar inom ramen för ett bredare och mer varierat utbildningsutbud. Utredningens bedömning är att den incitamentsbaserade ersättningen till enskilda utbildningsanordnare kommer att påverka elevernas progressionstakt i positiv riktning inom sfi. På grundläggande och gymnasial nivå förväntas fler elever nå kursernas kunskapskrav.

För kommunerna innebär ett valfrihetssystem inom komvux att enskilda utbildningsanordnare kan bli godkända som huvudmän för utbildningen och etablera sig i kommunen. Detta kan påverka hur kommunerna kommer att organisera sin egen verksamhet. Skyldigheten att tillhandahålla rättighetsstyrd utbildning inom komvux kvarstår dock för kommunerna om inte utbildningen på ett rimligt vis finns tillgänglig hos en enskild huvudman.

Det föreslagna valfrihetssystemet med statligt godkännande av enskilda utbildningsanordnare som huvudmän innebär att upphandling av utbildning enligt LOU inte blir aktuell. De föreslagna ersättningsmodellerna för sfi respektive grundläggande och gymnasial nivå innebär minskad administration för kommuner som i dag upphandlar utbildningen. Kommuner som inte upphandlar utbildning i dag kan behöva utveckla administrativa system för utbetalning av ersättning till enskilda utbildningsanordnare. Erfarenhet av detta finns i de flesta kommunerna bl.a. från utbetalning av ersättning till fristående skolor.

Kommunerna har i dag kostnadsansvaret för komvux oavsett om utbildningen bedrivs i egen regi eller upphandlas. Ersättningsnivåer i valfrihetssystemet ska fastställas av kommunerna med kommunens kostnad för den egna verksamheten som utgångspunkt. Förslagen om valfrihetssystem bedöms bli kostnadsneutrala för kommunerna eftersom det inte medför någon förändring av antalet genomförda utbildningar eller förändrade kostnadsnivåer för de enskilda utbildningarna.

Integration och egenförsörjning är viktiga mål för utbildningsinsatserna. Sammantaget bör förslagen leda till positiva samhälls-

ekonomiska konsekvenser i form av t.ex. minskat försörjningsstöd och ökade skatteintäkter för kommunerna.

För enskilda utbildningsanordnare innebär förslagen främst att de kan etablera sig i samtliga kommuner i landet med verksamhet. För anordnarna blir det mer långsiktighet och stabilitet i verksamheten genom att ett godkännande som huvudman gäller tills vidare i stället för de tidsbegränsade verksamhetsperioder som i dag upphandlas enligt LOU. Enskilda utbildningsanordnare kan i betydligt högre utsträckning än tidigare utforma sin verksamhet enligt egna idéer, vilket också ökar möjligheten att nischa verksamheten och konkurrera med en egen profil. Detta bör också leda till att verksamhetsutvecklingen och innovationsgraden hos de enskilda utbildningsanordnarna kommer att öka. Enskilda utbildningsanordnare kan nu i högre utsträckning konkurrera med bra kvalitet i stället för med låga anbud.

Förslaget att Arbetsförmedlingen ges möjlighet att upphandla sfi för etableringsgruppen i kombination med arbetsmarknadspolitiska åtgärder innebär att myndigheten ges större möjlighet att samordna de aktiviteter som ska ingå i en etableringsplan. Möjligheten att upphandla sfi medför ökade kostnader för Arbetsförmedlingen.

Ett valfrihetssystem inom komvux innebär ett utökat uppdrag för Skolinspektionen när det gäller tillståndsgivning, tillsyn och kunskapsspridning. Kostnadseffekterna av detta bedöms dock bli begränsade.

Förslaget om ämnet SvA grund innebär behov av en ny kursplan som Skolverket ska ta fram. Skolverket ska också ta fram riksprislistor för sfi och för rättighetsstyrda kurser på grundläggande och gymnasial nivå. Kostnader för detta bedöms rymmas inom befintliga ramar.